

EL DICIONARI DE LA LLENGUA CATALANA DE L'IEC

1. Introducció	1
2. El procés d'elaboració del DIEC	2
3. Característiques generals	2
4. La macroestructura	3
5. La microestructura	9
6. Les aportacions del DIEC	15
7. El futur del DIEC	16

1. Introducció

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, conscient que qualsevol llengua de cultura en una situació estable ha de tenir una ortografia, una gramàtica i un diccionari normatiu que fixin les formes correctes, tant des del punt de vista gràfic com del morfològic i sintàctic i del lèxic, endegà, en els primers anys del seu funcionament, les *Normes ortogràfiques* (1913), el *Diccionari ortogràfic* (1917) i la *Gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra (1918). Aquests tres textos han estat la base de la codificació de la llengua catalana moderna. Uns anys més tard, el 1932, Fabra publicava també el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), que establí la normativa lèxica.

Els esdeveniments del país, amb el tràngol de la Guerra Civil i les seves conseqüències, les persecucions i les prohibicions explícites a l'inici i la clandestinitat mig tolerada més endavant, van fer que haguessin de transcórrer vint-i-dos anys abans que la Secció Filològica no fes la segona edició del diccionari de Fabra.

Quan, el 1991, el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans, ja feia uns quants mesos que la Secció Filològica, en una sessió plenària, havia decidit d'abocar els seus esforços i els de les Oficines Lexicogràfiques en l'elaboració d'un nou diccionari, que havia de ser la revisió i l'actualització del DGLC.

Seixanta anys després de l'aparició del diccionari de Fabra resultava evident que el DGLC no cobria suficientment les necessitats de la llengua moderna i que calia proporcionar als parlants un diccionari normatiu per a orientar-los en l'ús correcte de la llengua. Així doncs, el nou diccionari, el *Diccionari de la llengua catalana*, és la resposta que l'IEC dona a la demanda social d'actualització i regularització de la normativa lèxica.

2. El procés d'elaboració del DIEC

L'elaboració del nou diccionari partí, en primer lloc, de l'establiment de criteris lexicogràfics i de la selecció de la nomenclatura; se centrà, després, en la confecció dels articles i finalitzà amb l'establiment del text definitiu, després de diverses revisions.

Per a establir els criteris d'elaboració, es féu una anàlisi del DGLC centrada en tres aspectes del diccionari ben diferenciats: les entrades, els continguts i l'estructura. Aquesta anàlisi va permetre de fer explícits els criteris lexicogràfics i lingüístics que, presumiblement, es van fer servir en l'elaboració del DGLC. L'elaboració del DIEC, doncs, va permetre de fer una feina d'anàlisi i d'estudi del diccionari de Pompeu Fabra i de descobrir-ne els criteris d'elaboració, feina que no s'havia fet de manera explícita abans d'ara. Aquesta és, per tant, una gran aportació a la lexicografia catalana. Després de comparar els criteris de Fabra amb les exigències de la lexicografia actual, la Comissió de Lexicografia i la Secció Filològica van establir els criteris per al nou diccionari.

Paral·lelament a l'establiment dels criteris, es constituí la base de dades lexicogràfiques en què s'introduïren el DGLC, les llistes de supressions, modificacions i addicions publicades en els volums I i II dels *Documents de la Secció Filològica*, i altres fonts de lèxic general i de lèxics especialitzats.

Aquestes feines van permetre de racionalitzar les tasques posteriors. Així, sobre llistats dels diferents tipus de llenguatge, membres de la Secció Filològica van seleccionar entrades i continguts per als articles de lèxic comú i de variants geogràfiques i socials, i en van proposar de nous. Membres de les diverses seccions de l'IEC i, en alguns casos, socis de les societats filials o col·laboradors externs van fer també seleccions i propostes noves per als lèxics d'especialitat.

Finalment, el juliol de 1994, després de concordar les seleccions, les noves aportacions i les propostes diverses, i d'aplicar els criteris d'elaboració, va quedar fixat el text provisional del *Diccionari de la llengua catalana*, que, per a esdevenir el definitiu, va ser sotmès a diverses revisions de les Oficines Lexicogràfiques, de la Secció Filològica, de les seccions de l'Institut i del Servei de Correcció.

3. Característiques generals

El DIEC és un *diccionari general*, atès que recull les unitats lèxiques de la llengua tenint en compte la variació que hi ha en el seu si. Per això conté paraules pròpies del lèxic comú (no marcades) al costat de paraules clarament marcades per la seva localització geogràfica (variants dialectals), pel seu ús en un grup social diferenciat (variants socials) o per la pertinença a una determinada àrea del saber (paraules de lèxics especialitzats).

És un *diccionari monolingüe* perquè tant les entrades que conté com les definicions i els exemples estan escrits en la mateixa llengua, el català.

És un *diccionari normatiu* perquè aquest és el seu propòsit: incloure els mots, les locucions i els sintagmes que són considerats correctes per la norma acadèmica, després d'haver estat estudiats i, finalment, aprovats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, màxima autoritat lingüística, que, d'aquesta manera, continua la feina feta per Pompeu Fabra en la fixació del lèxic normatiu.

Efectivament, el DIEC conté una mostra representativa i àmplia dels mots correctes i identificats com a mots catalans que l'Institut ha sancionat, amb la consciència, és clar, que cap diccionari no pot recollir la totalitat dels mots correctes d'una llengua perquè aquesta totalitat sempre és molt vasta i, per tant, impossible d'inventariar exhaustivament.

Afirmar que el *Diccionari de la llengua catalana* és el «diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans», autoritat lingüística reconeguda políticament i socialment, implica que el Ple de la institució l'ha reconegut com a propi i que l'obra ha estat fruit del treball col·lectiu dels diversos estaments de l'Institut.

Afirmar que el DIEC és l'*actualització del DGLC* suposa que no ha estat fet a partir de zero, sinó combinant els materials constituïts a l'IEC en l'època de Fabra, els treballs de la Secció Filològica al llarg de quaranta anys, les aportacions lexicogràfiques modernes i els treballs de tants i tants col·laboradors.

Per tal de *cobrir les necessitats comunicatives actuals*, el DIEC presenta una variació lèxica força significativa, tant en l'eix geogràfic —per tal com reflecteix els parlars de les diverses zones—, com en l'eix social i estilístic —per tal com deixa constància de l'ús de la llengua en les diverses situacions de la vida quotidiana. Recull també els termes d'especialitat necessaris en una societat moderna. Però, tot i aquesta variació, el DIEC fa prevaler per damunt de tot la idea de la unitat de la llengua.

Quant a l'estructura general, el DIEC està organitzat en *articles*, que es componen d'*entrada* i *contingut*. Les entrades, representades amb minúscules i en lletra negreta rodona, encapçalen els articles i apareixen ordenades alfabèticament. El contingut dels articles està organitzat en *accepcions* (una o diverses), que poden contenir *subentrades* (expressions formades per més d'un mot, seguides generalment de definició) i *exemples*. Les subentrades són escrites en negreta cursiva i els exemples, en fina cursiva. La divisió entre les accepcions s'indica amb una barra simple (|) o doble (||), amb un punt i a part o, excepcionalment, amb un número d'ordre en negreta.

4. La macroestructura

En l'anàlisi de la macroestructura del DIEC cal fer referència a la selecció de les fonts i a la tipologia, la representació i la selecció de les entrades.

4.1. La selecció de les fonts

El fet de plantejar l'elaboració del nou diccionari com una actualització del diccionari de Fabra converteix el *Diccionari general de la llengua catalana* —concretament, la segona edició—, en la font per excel·lència del DIEC, amb l'afegit de les llistes de paraules aprovades al llarg dels anys per la Secció Filològica i publicades en els volums I (1990) i II (1992) dels *Documents de la Secció Filològica*. A partir d'aquí cal parlar de les altres fonts com a fonts complementàries. Les dades complementàries, les que serviren per a fornir el nou diccionari amb gairebé unes disset mil cinc-centes entrades noves, foren recollides de fonts molt diverses (diccionaris generals, vocabularis i llistes vàries d'argot, de neologismes de lèxic comú, de variants dialectals, de termes d'especialitat), que varen ser triades amb criteris diferents.

En primer lloc, els diccionaris que es feren servir com a font complementària varen ser seleccionats perquè presentaven un quinze per cent d'informacions noves o diferents respecte al DGLC. Cal destacar en aquest punt l'aportació del diccionari d'Enciclopèdia Catalana, que durant tants anys ha fet una funció de suplència del diccionari normatiu.

En segon lloc, l'elecció de vocabularis i llistes seguí camins diversos segons els tipus de lèxic. Així, per als vocables propis de l'argot s'empraren els pocs diccionaris publicats; per a les variants dialectals es varen tenir en compte les llistes elaborades pels especialistes de cada subàrea dialectal, membres de la Secció Filològica. La selecció de la terminologia fou responsabilitat dels especialistes de les diferents àrees d'especialitat, la majoria, membres de l'IEC.

Les llistes de neologismes de lèxic comú que es feren servir en la confecció del nou diccionari tenien orígens diversos: paraules recollides per la Secció Filològica al llarg dels anys, llistes de mots que institucions, grups i persones individuals van trametre a l'IEC en saber que es duia a terme l'actualització del diccionari de Fabra, etc.

4.2. *La tipologia de les entrades*

Concretar les entrades d'un diccionari vol dir establir les unitats lèxiques que l'han de compondre (morfemes, mots, locucions, sintagmes, etc.) i la manera de representar-les.

El lector que consulta per primer cop el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC sap de seguida que l'obra se centra en els mots (no esperava altrament en un diccionari general de llengua). Ara bé, si aquest lector gira fulls i segueix fixant-se en les entrades, s'adona que alguna entrada conté més d'una paraula (locucions com ara *a la gatzoneta*, *a les palpentes* o com *a priori* i *delírium trèmens*), i també hi troba segments de paraules (afixos com *-fòbia*, *cubo-*).

Les entrades formades per més d'una paraula són, o bé locucions en què el nucli és una paraula que no té cap altra realització en la llengua (*de sotamà*, *a collibè*), o bé locucions i sintagmes llatins que, per la freqüència d'ús, es pot considerar que formen part del cabal lèxic de la llengua catalana (*in extremis*, *pater familias*).

Així doncs, les consultes al diccionari poden partir d'un mot aïllat o d'un conjunt de mots que

constitueixen una locució. En ambdós casos els lectors hi trobaran informació sobre aspectes relatius a la grafia, al significat, a les característiques gramaticals i a l'ús que se'n pot fer.

El diccionari també ofereix als lectors un nombre important d'afixos —prefixos (*anti-*, *bi-*), formes prefixades (*pluri-*, *cardio-*), sufixos (*-il*, *-oic*) i formes sufixades (*-forme*, *-grafia*)— que faciliten la interpretació i la creació dels mots no recollits explícitament en el diccionari.

1) Si la consulta es fa a partir d'un mot aïllat, cal tenir en compte que alguns mots no tenen entrada en el diccionari, tot i que hi són presents d'una manera indirecta. Així, per exemple, hi ha mots que no tenen entrada pròpia perquè són fàcilment predictibles (*gèlidament*, *abonyegat*, *rebò*, *traginable*).

El diccionari inclou alguns manlleus no adaptats, que s'han de buscar a partir de la seva grafia original. El criteri que ha prevalgut per a respectar la forma gràfica d'aquests mots manlevats és que es tracta de formes internacionalment molt esteses (*croissant*, *jazz*, *whisky*), de noms propis esdevinguts noms comuns (*çalvados*, *ohm*, *röntgen*) o de derivats de noms propis (*kantisme*, *freudià*, *goethita*).

2) Si la consulta es fa a partir d'una locució, cal que l'usuari tingui en compte els punts següents:

— Les locucions compostes per mots del diccionari apareixen com a subentrades d'un dels mots que les componen i estan situades principalment sota entrades que són noms, verbs, adjectius o adverbis. D'aquesta manera, les locucions *a més a més*, *de mal grat*, *blat de moro*, *vers adònic*, *anar de mal borràs*, *fer catúfols*, apareixen en els articles encapçalats per *més*, *grat*, *blat*, *vers*, *borràs* i *catúfol*, respectivament. Dins l'article, les subentrades s'ordenen alfabèticament pel sistema discontinu —és a dir, mot a mot— dins la mateixa accepció —entesa, aquesta, en sentit ampli.

— Les locucions que comencen per una preposició i contenen mots sense entrada pròpia han estat alfabetitzades pel primer mot no gramatical que les compon. Per exemple, *a la babalà* figura en el diccionari després de *babaia* i abans de *babarota*.

— Les expressions llatines tenen entrada pròpia i estan alfabetitzades pel sistema discontinu, partint de la primera paraula que les compon. Així, *ad hominem* està situada després de *acutorsió* i abans de *adàctil*, i *delírium trèmens*, després de *deliri* i abans de *delirós*.

4.3. La representació de les entrades

Pel que fa a la representació de les entrades, el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC segueix els criteris de la tradició lexicogràfica: els verbs hi apareixen representats per la forma de l'infinitiu, i els substantius i els adjectius, per la forma del singular. Si bé aquesta és la norma general, podem trobar en el DGLC substantius representats per la forma del plural (es tracta generalment de grups taxonòmics).

4.3.1. REPRESENTACIÓ DE LES FORMES DE FEMENÍ

En el cas de substantius de dos gèneres i d'adjectius que tenen una forma diferent per al masculí i per al femení, en l'entrada es presenten les dues formes. Les formes de femení es representen generalment al costat de la forma masculina de l'entrada, tant si es tracta d'un adjectiu com si es tracta d'un substantiu.

En els adjectius, la forma femenina s'indica mitjançant la seva terminació i va precedida d'un guionet. Així, *car -a* vol dir que la forma femenina de *car* és *cara*; *ample -a*, que la forma femenina de *ample* és *ampla*; *deseixit -ida*, que la forma femenina de *deseixit* és *deseixida*.

En els adjectius en què la forma femenina comporta altres canvis ortogràfics, es posa la terminació del femení a comptar des de la vocal tònica inclusivament. Així, *boirós -osa* vol dir que la forma femenina de *boirós* és *boirosa*; *actiu -iva*, que la forma femenina de *actiu* és *activa*; *oblic -iqua*, que la forma femenina de *oblic* és *obliqua*. Si la forma masculina és monosil·làbica, es posa la forma femenina sencera (*roig roja, bla blana*).

En els substantius amb una forma per al masculí i una altra per al femení i amb categoria gramatical «*m. i f.*», es consigna, al costat de la forma masculina, la forma femenina sencera (*noi noia, pagès pagesa, advocat advocada, pastor pastora, capità capitana*). En els noms de parentiu i en els noms d'animals, però, la forma masculina i la forma femenina es representen en entrades diferents, per la dificultat que suposaria donar-ne una definició comuna (compareu, per exemple, *avi i àvia*).

Si dues formes de femení es corresponen amb una de masculí, es representa la forma femenina més semblant a la del masculí al costat d'aquesta i, en una entrada independent, l'altra forma femenina possible. Així, per a un substantiu com *prior*, amb dues formes possibles de femení (*priora* i *prioressa*), hi ha una entrada *prior priora* i una altra entrada *prioressa* que remet al femení de la primera; per a un adjectiu com *motor*, amb dues formes possibles de femení (*motora* i *motriu*), hi ha una entrada *motor -a* i una altra entrada *motriu*.

Només en alguns casos es representa la forma de femení a l'interior de l'article precedida de l'abreviatura *fem.*, que vol dir 'femení' i no pas 'substantiu femení' (vegeu, per exemple, *pallús*).

4.3.2. REPRESENTACIÓ DE LES FORMES DE PLURAL

En els noms, es passa de la forma del singular a la del plural canviant la terminació *-a* en *-es* (ex.: *casa cases*) o afegint *-s*, *-ns*, *-os* (o *-sos*), a la forma del singular (ex.: *torre torres, pa pans, vas vasos, os ossos*); en certs noms, les dues formes són idèntiques (ex.: *temps*). En el diccionari només es consignen les formes del plural dels noms si no es troben en cap dels casos indicats a continuació:

1) Si el nom acaba en *-a* àtona (el seu plural es forma canviant aquesta *-a* en *-es*, amb els consegüents canvis ortogràfics; ex.: *taula taules, problema problemes, paga pagues, vaca vaques, pasqua pasqües, llengua llengües, pluja pluges, força forces*).

2) Si el nom acaba en vocal tònica (el seu plural es forma afegint *-ns* al singular; ex.: *pa pans*, *volcà volcans*, *camí camins*).

3) Si el nom, agut i masculí, acaba en *-s*, *-ç* o *-x* (el plural es forma afegint *-os* —no *-sos*, en el cas dels acabats en *-s*— al singular; ex.: *permís permisos*, *braç braços*, *peix peixos*).

4) Si el nom acaba en *-s* i no està comprès en el cas *c*, o bé si és un compost el segon element del qual és un plural (el seu plural és igual al singular; ex.: *pols* [f.], *llapis*, *petjapapers*, *adobacossis*).

5) Si el nom no està comprès en cap dels casos anteriors (el seu plural es forma afegint *-s* al singular; ex.: *torre torres*, *vel vels*, *forn forns*). Els masculins acabats en *-sc*, *-st* i *-xt* admeten, al costat del plural en *-scs*, *-sts* i *-xts*, un plural en *-scos*, *-stos* i *-xtos* (de *bosc*, *boscs* i *boscós*). Els masculins aguts acabats en *-ig* admeten, al costat del plural en *-igs*, un plural en *-os*, amb els consegüents canvis ortogràfics (de *assaig*, *assaigs* i *assajos*; de *fastig*, *fastigs* i *fastijos*; de *estoig*, *estoigs* i *estotjos*; de *desig*, *desigs* i *desitjos*); d'aquests, es consignen en el diccionari els plurals dels que adopten la forma en *-tjos*.

En els adjectius no s'indica mai la forma del plural. Els lectors han de tenir present que els d'una sola terminació acabats en *-ç* en el singular, fan el plural masculí en *-os* i el femení en *-es* (de *voraç*, *voraços* *voraces*).

4.3.3. REPRESENTACIÓ DE LA FLEXIÓ VERBAL

Els verbs tenen entrada per la forma de l'infinitiu. Pel que fa a la resta de la conjugació, només es consignen en el diccionari les formes generals que no s'avenen amb el que s'exposa a continuació. El signe / separa altres variants.

1) Els verbs acabats en *-ar* (com *cantar*) es conjuguen segons el model I. Cal, però, tenir en compte que en els verbs que acaben en *-gar*, *-car*, *-guar*, *-quar*, *-jar* i *-çar*, la *g*, *c*, *gu*, *qu*, *j* i *ç* d'aquestes terminacions es canvien respectivament en *gu*, *qu*, *gü*, *qü*, *g* i *c* davant d'una desinència començada en *e* o en *i*.

2) Les desinències *-i*, *-is* i *-in* s'escriuen *-ï*, *-ïs* i *-ïn*, respectivament, en els verbs en els quals la darrera síl·laba del radical és formada per una consonant seguida de *e*, *i*, *o* o *u*, llevat dels verbs que acaben en *-guar* i *-quar*. Així, el present de subjuntiu de *evacuar* és: *evacuiï*, *evacuiïs*, *evacuiï*, *evacuem*, *evacueu*, *evacuiïn*. Si davant les terminacions *-ï*, *-ïs*, *-ïn*, hi ha una *i* precedida de vocal, aquesta *i* desapareix. Així, *desmaiar* fa *desmaï*, etc.

3) Els verbs acabats en *-re* (com *perdre*) es conjuguen segons el model II; els acabats en *-er* feble (com *témer*), segons el model III. La *i* de les desinències *-ia*, *-ies* i *-ien* de l'imperfet d'indicatiu pren una dièresi quan la precedeix una vocal àtona. Així, l'imperfet de *cloure* és, amb el radical *clo-* del gerundi (*cloent*): *cloïa*, *cloïes*, *cloïa*, *cloïem*, *cloïeu*, *cloïen*.

4) Els verbs acabats en *-ir* (com *patir* o *traïr*) es conjuguen d'acord amb els models IV i V, respectivament, segons que la darrera lletra de llur radical sigui una consonant (com en *patir*) o una vocal (com en *traïr*).

5) Hi ha un petit nombre de verbs en *-ir* que no admeten l'increment *-eix-* (com *dormir*, que no fa **dormeixo*, **dormeixes*, etc., sinó *dormo*, *dorms*, etc.). Aquests verbs es conjuguen d'acord amb el Model VI. El fet que un verb en *-ir* no prengui l'increment *-eix-* és indicat, en el diccionari, posant entre claudàtors la forma 3 del seu present d'indicatiu. Així: «**dormir** [ind. pr. 3 *dorm*]».

6) Verbs irregulars

— La conjugació dels verbs que no s'ajusten a cap dels models descrits s'indica, en el diccionari, en el lloc corresponent a la informació morfològica.

— Si entre les formes consignades figura el gerundi (per ex., en *cloure*, *cloent*), s'entén que prenen el seu radical les formes 4 i 5 del present d'indicatiu (*cloem*, *cloeu*), la 5 de l'imperatiu (*cloeu*) i totes les de l'imperfet d'indicatiu (*cloïa*, *cloïes*, etc.).

— Si hi figura el futur (per ex., en *tenir*, *tindrè*, etc.), el condicional el segueix en la seva irregularitat (*tindria*, etc.).

— Si hi figura l'imperfet de subjuntiu (per ex., en *caure*, *caigués*, etc.), el perfet d'indicatiu el segueix en la seva irregularitat (*caiguí*, *caigueres*, etc.).

— En les formes irregulars de l'imperatiu, cal tenir present que, sempre que no s'indica una forma diferent, les formes 2 i 5 són, respectivament, com les formes 3 i 5 del present d'indicatiu, i que les formes 3, 4 i 6 són iguals a les corresponents del present de subjuntiu.

MODELS DE CONJUGACIÓ VERBAL DEL DIEC

[copieu els models de l'adreça <http://www.iec.es/cat/llengcat/diccionari/instrucc.htm>]

4.4. La selecció de les entrades

La introducció de les dades de les diverses fonts a la base de dades lexicogràfica va furnir aquesta base d'un nombre d'entrades força superior al nombre que s'havia previst per al nou

diccionari; d'altra banda, les fonts tenien criteris de selecció diferents, tal com correspon a obres amb finalitats diverses. S'imposava, per tant, una selecció, la qual es féu a partir d'uns criteris generals.

La Secció Filològica, en diverses sessions de treball, va establir uns criteris de selecció que van servir de guia a les persones que l'havien de dur a terme. En un resum esquemàtic, que vol dir necessàriament incomplet i sense matisos, podem afirmar que les decisions preses per la Secció limiten la presència en el DIEC de derivats predictibles (adverbis acabats en *-ment*, derivats aspectius), d'afixos, de participis de passat, de variants dialectals poc representatives o poc documentades, de manlleus considerats no necessaris o poc consolidats i de substantius de diversos tipus (gentilicis, sigles i acrònims, marques registrades, noms propis). L'aplicació d'aquests criteris conduí a dos fets: 1) no es van incloure en el nou diccionari cap adverbi acabat en *-ment* que no figurés en el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), i 2) se suprimiren en el nou text els noms propis que figuren en el text de Fabra (*Deuteronomi, Taure*).

El procés de selecció de les entrades seguí tres fases: 1) distribució de les entrades en grups, 2) selecció de les entrades de cada grup i 3) revisió de les seleccions.

La primera fase consistí a distribuir les entrades en quatre grups: lèxic comú, argot, variants dialectals i terminologia. El grup que contenia les variants dialectals es dividí en sis subgrups, per tal que la selecció fos duta a terme per parlants de les diverses zones del domini lingüístic. Per a les entrades pròpies de la terminologia es van establir quaranta-nou àrees temàtiques, algunes de les quals van ser dividides en subàrees.

El procediment d'elecció de fonts, explicat anteriorment, ja suposà una primera selecció. Ara bé, a partir dels quatre grups indicats, la selecció de les entrades de lèxic comú, la varen dur a terme membres de la Secció Filològica; la selecció d'entrades pròpies de l'argot va ser feta per persones de generacions diferents; la selecció de variants dialectals, la van realitzar els membres de la Secció Filològica i altres parlants de cada una de les zones dialectals establertes; de la selecció de termes específics de les àrees temàtiques, se'n van fer càrrec membres de les diverses seccions de l'IEC o de les seves societats filials.

Finalment, després de la revisió de les seleccions esmentades, els membres de la Secció Filològica van dur a terme una lectura de tot text del futur diccionari, en què sancionaren les seleccions després d'introduir-hi algunes modificacions.

L'aplicació dels criteris generals i les diverses seleccions donà com a resultat la supressió de 785 entrades del DGLC i un inventari final d'unes 67.500 entrades que componen el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, disset mil cinc-cents de les quals són noves respecte al diccionari de Fabra.

5. La microestructura

La *microestructura* d'un diccionari està constituïda pel conjunt d'informacions que apareixen ordenades al darrere de l'entrada en cadascun dels articles.

Partint d'aquesta definició de microestructura comencem per enumerar les informacions que hom pot trobar en els articles del DIEC; són: *procedència lingüística* i *informació morfològica* (aspectes complementaris de l'entrada), i *categoria gramatical*, *definicions*, *marques d'ús*, *marques valoratives*, *exemples*, *marques d'ús*, *subentrades* i *remissions*, informacions que es distribuïxen dins l'article en accepcions.

Val la pena aclarir, en primer lloc, què s'entén per *accepció* i com estan ordenades les accepcions dins d'un article. En el DIEC les accepcions s'identifiquen a partir dels signes separadors (barra simple, barra doble, punt i a part o punt i coma); qualsevol fragment de text que apareix precedit i/o seguit d'un signe separador és una accepció i estan ordenades dins de l'article a partir de criteris lògics i de freqüència.

El *criteri lògic* és el criteri dominant a l'hora d'establir l'ordre de les accepcions en el DIEC, sovint aquest criteri es combina amb un *criteri de freqüència intuïtiva d'ús*. Així, trobem en primera posició l'accepció més general, més àmplia i més comuna, i al darrere les accepcions més particulars i específiques. En algunes entrades, que han estat molt documentades en textos antics, s'ha mantingut en l'ordenació de les accepcions el *criteri històric* que emprava Fabra en aquests casos.

Un cop vist com s'ordenen les accepcions en cada un dels articles, passem a veure com s'han tractat en el DIEC les informacions de la microestructura.

5.1. La procedència lingüística de l'entrada

La primera informació que es pot trobar en el text del DIEC després de l'entrada és la seva procedència lingüística. Aquesta informació acompanya només les paraules manllevades que no han estat adaptades a la grafia catalana, de les quals el diccionari dona la llengua d'origen (prescindeix, per tant, del mot original i de la pronunciació en la llengua original). Així doncs, la informació sobre la procedència lingüística la trobem únicament en entrades com ara *playback*, *allegretto* i no apareix a *caldo* o *paté*.

En el nou diccionari s'han tingut en compte les llengües de la llista següent:

Nom de la llengua	Abreviatura
alemany	al.
anglès	angl.
castellà	cast.
francès	fr.
grec	gr.
italià	it.
japonès	jap.
llatí	ll.
noruec	nor.
polonès	pol.
provençal	prov.
rus	----

5.2. *La informació morfològica*

Alguns articles duen, escrites entre claudàtors, informacions morfològiques sobre les entrades (forma del femení, plurals irregulars, invariabilitat quant al nombre, formes irregulars dels verbs) o altres indicacions de tipus sintàctic. Si aquestes informacions afecten tot l'article, estan situades després de l'entrada; si només afecten una accepció, són escrites al començament de l'accepció.

La informació morfològica proporciona a l'usuari coneixements sobre la flexió nominal (forma del plural) i sobre la flexió verbal (conjugació del verb). En el text del DIEC aquesta informació es dona de manera implícita en la majoria d'articles: l'absència d'informació sobre la flexió vol dir que la paraula de l'entrada presenta alguna de les flexions previstes en les instruccions per al maneig del diccionari. Quan la informació morfològica apareix explícitament en alguns articles presenta formes irregulars de plural o de la conjugació verbal.

En el DIEC no s'han consignat les formes del plural d'alguns articles quan són formes predictibles per l'aplicació de les instruccions d'ús i de les regles de l'ortografia i la morfologia (*veí, país, socors, apèndix*), i s'ha indicat la invariabilitat del plural en bona part dels casos (*fons, plus, reps, socors*); però no apareix en d'altres (els dies de la setmana).

Recollim en aquest apartat de les informacions morfològiques el cas atípic en què apareix al començament d'una accepció la forma del femení. Aquesta circumstància es dona en alguns substantius que tenen una única forma general per al masculí i per al femení, però que per a un significat específic presenten formes diferenciades per a cada gènere. Per exemplificar aquesta afirmació podem seguir l'article *infant*; l'entrada mostra una forma invariable amb el significat de 'nen o nena', ara bé, les dues darreres accepcions recullen els significats de 'descendent de la casa reial' i de 'soldat de peu', que en l'ús habitual de la llengua tenen formes diferenciades per al masculí i el femení, aquest fet es representa a l'inici de la penúltima accepció d'aquesta manera: fem. *infanta*.

5.3. *Les categories gramaticals*

Parlar de les categories gramaticals en un article de diccionari és parlar de la distribució que presenten en el si de l'article les diverses possibilitats de categorització de l'entrada. En el DIEC, aquestes possibilitats es presenten a l'inici de la primera accepció o distribuïdes al llarg de l'article, seguint un criteri que expliquem tot seguit.

1) Les entrades duen indicada una categoria gramatical, que afecta la totalitat de l'article si no s'indica una altra categoria gramatical al començament d'una accepció.

2) Quan després d'un punt i a part apareix un codi de categoria gramatical, aquesta categoria

abraça totes les accepcions fins al següent punt i a part, si no s'indica un canvi de categoria gramatical al començament d'una altra accepció.

3) Els codis de categoria gramatical que apareixen al començament d'una accepció encapçalada per una barra simple (|) o per una barra doble (||) es mantenen per a totes les accepcions següents fins que hi ha una barra doble o un punt i a part; a partir d'aquests separadors, es recupera la categoria gramatical que hi ha immediatament després de l'entrada o la categoria que figura després del punt i a part immediatament anterior.

En el nou diccionari s'ha seguit el criteri general d'evitar les combinacions de categories gramaticals i de posar una sola categoria gramatical després de l'entrada, al començament de la primera accepció i, en el cas que l'entrada tingués més d'una categoria gramatical, indicar el canvi a l'interior de l'article. Així per exemple, en el verb *acabar*, les accepcions apareixen agrupades en dos grans blocs, el primer conté totes les que corresponen a la categoria de verb transitiu, indicada amb l'abreviatura *v. tr.* a l'inici de la primera accepció, i el segon conté totes les accepcions corresponents a la categoria de verb intransitiu, categoria que s'indica a l'inici de la novena accepció.

El criteri general que acabem de veure té però tres excepcions; la primera es conseqüència directa de les entrades nominals que designen dos gèneres, és el cas de *pianista*, de *batedor* *batedora* o de *gegant* *geganta*; la segona excepció es troba en els articles en què la definició del substantiu i de l'adjectiu coincideixen, en són un exemple els gentilicis; la tercera es presenta en els articles que tenen una definició sintètica, els quals recullen, en una combinació d'abreviatures, totes les categories gramaticals del sinònim al qual són remesos, per exemple el verb *desgellar* té assignada la combinació de categories *v. tr. i intr.* perquè té com a definició «Desglaçar»; es tracta, per tant, d'una definició sintètica.

5.4. Les definicions

La presència de definicions, màxim exponent del contingut semàntic d'un diccionari, i la seva distribució en el text del DIEC posseeix una peculiaritat que convé subratllar. D'una manera intuïtiva, els usuaris de diccionaris generals identifiquen *definició* i *accepció*, esperen que cada una de les accepcions d'un article els doni un significat diferent o, com a mínim, matisat, de l'entrada. Partint d'aquesta intuïció, els usuaris del DIEC poden restar sorpresos perquè algunes accepcions del diccionari no inclouen cap definició, és a dir, la definició, com en el DGLC, no és una informació obligatòria al si de les accepcions.

Per comentar els aspectes de les definicions que s'han regularitzat en el nou diccionari, distingim dos tipus de definicions: *definicions analítiques*, que expliciten el sentit d'un mot mitjançant una frase (*paràfrasi sinonímica*) i *definicions sintètiques*, constituïdes per un mot que és sinònim de l'entrada (*remissió sinonímica*).

En preparar els criteris d'elaboració del nou diccionari es van fer propostes per a regularitzar l'estructura de les definicions. En alguns casos, la regularització s'ha aplicat a tot el text del

DIEC, en altres no s'ha pogut aplicar en el text del DGLC i només s'ha aplicat en els articles i en les accepcions nous, a causa de la urgència del projecte. Constatem, però, que s'han regularitzat, de manera sistemàtica, els aspectes referits a la representació de les informacions extrínseques (subjecte i complement directe) en les definicions dels verbs:

1) En algunes definicions verbals es fa constar el subjecte del verb definit, el qual apareix al principi de la definició i va seguit d'una coma: «**renillar** v. *intr.* El cavall, cridar».

2) En les definicions dels verbs transitius, quan la construcció sintàctica o la combinatòria semàntica del verb de la definició no coincideixen amb les del verb definit, s'indica entre parèntesis allò que en la definició representa el complement directe del verb definit: «**abandonar** v. *tr.* [...] | Renunciar (a alguna cosa)», «**cometre** v. *tr.* [...] | Fer (una acció reprehensible)».

També s'ha regularitzat la definició dels noms que designen acció i efecte; la definició dels adjectius que indiquen relació o pertinença al substantiu de què deriven; l'ús de l'article davant del descriptor de les definicions. S'ha sistematitzat, també, l'estructura de definicions per grups semàntics (gentilicis, monedes, unitats de mesura, etc.) i per grups morfològics (articles, pronoms, onomatopeies, etc.).

Pel que fa a les definicions sintètiques, es pot afirmar que, en les accepcions del nou diccionari, s'han mantingut les remissions sinonímiques del DGLC. En les noves, s'ha tendit a prescindir de repeticions innecessàries dins de la definició i, per tant, a evitar les combinacions de definició i sinònim que volen dir exactament el mateix.

L'interès per presentar un text coherent ha fet que es procurés no introduir circularitat en les remissions i que s'eliminassin tots els casos detectats en el DGLC. A més, gràcies als programes informàtics, s'ha pogut evitar la presència d'entrades que remeten a d'altres entrades que no formen part de la nomenclatura del DIEC.

5.5. Les marques d'ús

Les marques d'ús donen informació sobre l'ús d'alguns mots (*iròn.*, *vulg.*, etc.). Apareixen al costat de l'entrada, i aleshores afecten tot l'article, o al començament d'una accepció, i en aquest cas només afecten aquesta accepció.

Aquestes marques fan referència a l'ús tant des del punt de vista històric (*antigament*, *arcaic*, *obsolet*), com des del punt de vista social (*popularment*, *en el llenguatge infantil*, *vulgarment*) i des del punt de vista estilístic (*poèticament*).

Des del punt de vista històric, el DIEC ha afegit la marca *en rec.* ('en recessió') a la llista de marques d'ús que heretava del diccionari de Fabra.

Quant a l'ús social, el DIEC ha prescindit d'algunes marques del DGLC com ara *h.* ('habitualment'), *ord.* ('ordinàriament'); ha prescindit també de la marca *fam.* ('propi del llenguatge familiar'), que ha estat assimilada a la marca *pop.* ('[emprat] popularment'); ha restringit la marca *vulg.* ('[emprat] vulgarment') a usos d'un grau de formalitat mínim.

Pel que fa als valoratius estilístics, el DIEC ha prescindit de la marca *pej.* ('pejorativament') del

DGLC, els usos de la qual han estat assimilats a la marca *desp.* ('[emprat] despectivament'), i ha mantingut la resta de marques estilístiques del diccionari de Fabra.

Cal remarcar que, seguint el criteri de la Secció Filològica, el DIEC ha prescindit de les marques que en el DGLC fan referència a l'ús territorial de les paraules, és a dir, s'han eliminat les marques «*d.*» ('dialectal') i «*reg.*» ('regional') i només en alguns casos s'ha incorporat a la definició l'especificació «en algunes contrades».

5.6. *Les marques valoratives*

Les informacions semàntiques que proporcionen les definicions són ampliades en algunes ocasions per marques valoratives, que indiquen l'origen del canvi semàntic de la unitat lèxica que complementen.

Tant el DIEC com el DGLC empen les mateixes marques valoratives (*per anal.* 'per analogia', *per ext.* 'per extensió', *fig.* 'en sentit figurat' i *esp.* 'especialment'). En el DIEC s'han col·locat les marques valoratives fora de la definició, d'aquesta manera s'ha sistematitzat la distribució que en fa el DGLC, en què aquestes marques poden aparèixer al davant de la definició o formant-ne part.

5.7. *Els exemples*

Els exemples d'un diccionari general serveixen per a il·lustrar el significat de l'entrada o per a matisar-lo, per a determinar implícitament algun canvi semàntic i alguna característica sintàctica, fruit de l'ús habitual que de l'entrada fan els parlants.

El DIEC conté uns sis mil exemples més que el DGLC.

En l'elaboració del nou diccionari, s'han suprimit del DGLC o s'han esmenat els exemples obsolets, els marcats ideològicament i els clarament ofensius o discriminatoris; en poden ser una mostra els casos de canvi que presenten els exemples de *menjapà*, *oblit* i *raonar*. També se n'hi han afegit, per suplir la pèrdua d'informació que comportava la modificació feta en altres exemples o en les definicions, i per regularitzar-ne la distribució; per exemple, en els articles de verbs que en el DGLC només contenen exemples en la forma del participi, s'hi han afegit exemples amb el verb en una forma personal, per tal d'il·lustrar l'ús dels complements verbals.

5.8. *Les subentrades*

Presentar les subentrades (sintagmes travats, frases fetes i locucions adverbials, adjectivals, prepositives o conjuntives) és parlar de la nomenclatura complementària del diccionari que figura a l'interior de les accepcions.

El DIEC conté unes setze mil subentrades, vuit mil més que el DGLC i bona part dels

sintagmes que s'han afegit a la nomenclatura del diccionari de Fabra són termes d'especialitat.

Pel que fa a la distribució, s'ha tendit a col·locar les subentrades que són sintagmes nominals o verbals dins de l'article encapçalat pel mot nucli i les que són locucions o frases fetes sota de l'entrada que correspon a la paraula amb un major càrrega semàntica; s'ha procurat també de no repetir una mateixa subentrada en articles diferents del diccionari. El cas extrem del canvi de distribució el presenten algunes subentrades del DGLC que han estat convertides en exemples en el DIEC, perquè s'ha considerat que eren simplement combinacions freqüents de mots, sense entitat d'expressions travades.

En aquest punt de la distribució de les subentrades és obligat esmentar els cas de les expressions complexes, sobretot locucions i sintagmes nominals travats, que el DGLC presenta com a entrades i que en el nou diccionari han estat incorporades a l'interior d'un article. Les expressions *pet de monja*, *llengua d'oc*, *a la regalada*, *a l'endeví*, *a la desesperada*, que són entrades en el DGLC, apareixen en el DIEC dins de les entrades *pet*, *llengua*, *regalat -ada*, *endeví -ina*, *desesperat -ada*, respectivament.

5.9. Les remissions

Per tal de poder interpretar adequadament el significat dels mots, cal tenir present que els articles del diccionari poden contenir, ultra les definicions del mot, remissions a altres entrades. Aquestes remissions poden referir-se a una entrada del diccionari o a alguna accepció d'una entrada, la qual cosa s'indica de la manera següent:

1) Quan la remissió es fa a una entrada i el diccionari presenta entrades homògrafes, aquestes van seguides d'un superíndex numèric que les diferencia («**plomallada** f. Plomada²»).

2) Quan es fan remissions a una accepció d'un article, s'ha de tenir en compte que les accepcions es compten correlativament a partir de la que segueix immediatament l'entrada. Així, «ACC. 1» indica la que segueix immediatament l'entrada i precedeix el primer signe separador; «ACC. 2», la que segueix el primer separador; «ACC. 3», la que segueix el segon separador; etc. En els articles en què hi ha accepcions separades per un punt i a part, aquest equival, pel que fa a les referències, a qualsevol dels signes separadors.

3) Si una entrada no té significat propi, però pertany a alguna expressió formada per més d'un mot, el contingut de l'article encapçalat per l'entrada esmentada reproduceix aquesta expressió complexa i remet els lectors a l'entrada que la conté mitjançant l'abreviatura «V.», 'vegeu' («**bertran** adj. **os bertran** V. os», «**pufí** adj. **baldriga pufí** V. **baldriga**»).

6. Les aportacions del DIEC

El DIEC suposa una ampliació molt important del DGLC: el nombre total d'articles del DIEC és aproximadament de seixanta-set mil cinc-cents (uns disset mil cinc-cents més que el DGLC).

Les accepcions han augmentat respecte d'aquell diccionari en trenta mil. Conté sis mil exemples més que el diccionari de Fabra i n'ha doblat gairebé el nombre de subentrades.

DADES QUANTITATIVES	DIEC	DGLC
Nombre d'articles	67.566	50.500
Nombre d'accepcions	120.000	90.500
Nombre de subentrades	17.000	8.500
Nombre d'exemples	44.000	38.500

Aquesta ampliació s'ha fet en tots els tipus de lèxic que conté el diccionari: en el lèxic comú, en les variants lexicals dels dialectes geogràfics (hi ha uns mil vuit-cents articles amb informacions dialectals que sovint no porten cap marca restrictiva), en les variants lexicals dels registres (s'hi han recollit prop de dos-cents usos argòtics), en el lèxic especialitzat (hi ha vint-i-cinc mil articles del diccionari que tenen, com a mínim, una accepció terminològica).

El DIEC suposa també modificacions a les entrades i als continguts del DGLC: incorpora canvis ortogràfics de gran abast com ara el que afecta l'ús del guionet i el criteri sobre la grafia dels compostos i derivats de mots que presenten etimològicament una essa inicial seguida de consonant. També hi han estat incorporades modificacions als exemples i a les definicions del DGLC que actualment eren anacròniques o semblaven discriminatòries.

7. El futur del DIEC

L'Institut d'Estudis Catalans va concebre el *Diccionari de la llengua catalana* com una actualització i regularització del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, considerat el diccionari normatiu de l'Institut des de la seva edició el 1932. La primera edició d'aquest diccionari, que va sortir l'any 1995, no va poder acomplir les tasques de sistematització de tot el text del diccionari general de Fabra, per causa del període de temps que s'havia fixat per a la seva edició.

Per aquest motiu, actualment les OL treballen amb vista a la segona edició del DIEC. Les àrees de treball en què se centren les tasques que es duen a terme són la revisió del lèxic comú, l'anàlisi i l'aplicació d'esmenes proposades al text del DIEC, la revisió dels criteris lexicogràfics i la del lèxic especialitzat.